

Міністерство освіти і науки України
Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського

Рада молодих учених та спеціалістів

**«Гуманітарна наука в умовах
розвитку інформаційного
суспільства»**

*Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції
викладачів, студентів, аспірантів та молодих учених
Південноукраїнського національного педагогічного
університету імені К. Д. Ушинського*

Одеса – 2019

УДК 930.1 + 101.1 + 316.6 + 37:002

Гуманітарна наука в умовах розвитку інформаційного суспільства: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції викладачів, студентів, аспірантів та молодих учених Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. – Одеса: ПНПУ, 4 жовтня 2019 р. – 56 с.

*Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Південноукраїнського національного педагогічного
університету імені К. Д. Ушинського
(Протокол № 3 від 31 жовтня 2019 р.)*

ISBN 978-966-8484-47-6

© Ун-т Ушинського

Відповідальний редактор –

к. філос. н., доц. В. В. Окорокова

Редакційна колегія:

д. іст. н., проф. А.О. Добролюбський (Ун-т Ушинського)

д. пед. н., проф. З. Н. Курлянд (Ун-т Ушинського)

д. філос. н., доц., В.Б. Ханжи (Одеський національний медичний університет)

д. філос. н., проф., З. Е. Скринник (Львівський навчально-науковий інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»,

д. іст. н., доц., А.В. Красножон (Ун-т Ушинського)

д. філос. н., доц. О. В. Стовпець (Одеський національний морський університет),

к. філос. н., доц., І.Л. Шпачинський (Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського)

Рецензенти:

д. філос. н., проф. О. А. Довгополова (Одеський національний університет імені І. І. Мечникова)

д. філос. н., доц., М.В. Пальчинська (Одеська національна академія зв'язку імені О.С. Попова)

ЗМІСТ

Історична наука в сучасному інформаційному просторі (актуальні проблеми, методологія дослідження в умовах розвитку інформаційного суспільства)

Богданов Г.А., Гізер С.М.

Генерал-фельдмаршал князь А.А. Прозоровский о запорожцях 7

Голобородько В.В.

Основні засади становлення античного мореплавства 12

Ліхачова О.Є.

Відображення особливостей Північного Відродження
у вітражах Геррита Герритца Кайпа 15

Мудрий В.М., Шарова Т.П.

Практики дозвілля запорожців 19

Опрєва М.В.

Про заснування та встановлення першого стаціонарного театру 21

Орловська А.О.

Образ «Святих королев» у ранньофранкській державі 24

Таран Н.О.

Методологічні прийоми давньоримського історіописання
(на прикладі «Історії» Тіта Лівія) 27

Ткачук Д.М.

Діяльність Ку-Клукс-Клану в ХХІ ст.
та його вплив на американське суспільство 31

Шльоміна К.Р.

Бродська синагога як культурний центр
галичанських євреїв в Одесі 38

**Освіта в інформаційному суспільному просторі
(реалії та перспективи розвитку)**

Дікусар Г.І., Полторак А.В.

Критерії оцінювання навчальних досягнень знань учнів з креслення 44

Решетнік Я.І., Яцій О.М.

Компетентнісний підхід у підготовці
майбутніх учителів історії 48

Штайнер Т.В., Яковлєва Г.В.

Організація освітнього процесу в гуртку
початкового технічного моделювання 50

Історична наука в сучасному інформаційному просторі
(актуальні проблеми, методологія дослідження в умовах
розвитку інформаційного суспільства)

Генерал-фельдмаршал князь А.А. Прозоровский о запорожцах

Прозоровский Александр Александрович (1732 – 1809), русский генерал-фельдмаршал (1807). Воспитывался в сухопутном кадетском корпусе, в 1754 произведён в офицеры. В годы Семилетней войны 1756-1763 участвовал в Грос-Егерсдорфском сражении, при осаде Кюстрина и отличился при взятии Берлина. В начальный период русско-турецкой войны 1768—1774 гг. командовал авангардом 1-й армии под руководством П.А. Румянцева, где в 1769 г. переправился через Днестр и нанёс поражение туркам и татарам под Хотинном. В марте 1770 указом Военной коллегии переведён во 2-ю армию под команду П.И. Панина, где и продолжил службу до конца войны.

Для нас большой интерес представляют его мемуары, где он как командир крупных армейских соединений, авторитетный генерал излагает свой взгляд на тактические приёмы ведения боя и роль в русско-турецких войнах иррегулярных-казацких подразделений, в частности – запорожцев. Отдельные страницы «Записок» А.А. Прозоровского посвящены подробному анализу их быта, хозяйства, обычаев и непростых отношений с администрацией Новороссийской губернии [2].

Служба Прозоровского во 2-й армии непосредственно связана с нашим регионом. Командуя, с мая по декабрь 1770 г. армейским корпусом (деташамент), он отвечал за оперативную обстановку на фронте: правым флангом - от Аджидера на Днестре, левым флангом - до Очакова на Днепробугском лимане и «Екатерининского шанца» на Южном Буге. Основными задачами корпуса были: контроль и блокада с суши гарнизона Очакова, разведка и препятствие передвижению отрядов крымских татар в междуречье Днестра, Куяльников, Тилигула и Южного Буга. Таким образом, по замыслу командования 2-й русской армии, Крымское ханство и турецкие войска на полуострове лишались возможности хоть как-то влиять на главный театр военных действий войны – Дунай и Буджак, где русские осаждали крепость Бендеры [Там же, с. 342].

В состав «деташамента» А.А. Прозоровского входили: Войско запорожское во главе з кошевым Петром Калнишевским, пять тысяч калмыков, Борисоглебский драгунский полк с шестью орудиями, три пикинерных эскадрона и Донской казачий полк. Выехав 19-го мая из крепости Святой Елизаветы генерал уже 25 числа пребывает в Екатерининский шанец в сопровождении Донского казачьего полка. Сюда же прибывает Калнишеский с запорожцами и тут же получает задание: - *«2-го июня кошевой со всем запорожским войском прибыл и по повелению моему чрез Буг переправился и недалеко от моста остановился. Того ж числа отправил к Очакову партию, состоящую в 2400 запорожских казаков под командою их старшины Касанина. Приказал ему обстоятельно о неприятеле разведать и меня рапортовать. Естьли ж справедливо, что неприятель Очаков оставил, то б он в оной вошел или б во ожидании меня близ одного расположился»* [Там же, с.344; 1, с. 17].

После нескольких удачных боевых стычек с турками и татарами очаковского гарнизона, А.А. Прозоровский с запорожцами переходит на Березань, где простоял три дня на отдыхе с 24 по 26 июня. Здесь он сочиняет записку графу З.Г. Чернышову (вице президенту Военной коллегии), в которой даёт краткое описание запорожских казаков. По его словам, имея в команде своей Запорожское войско: - *«Не применил я узнать обстоятельно образ его состояния. Сие мне тем удобнее было, что я сумел сыскать в кошевом и в других старшинах откровенную доверенность. Приобредши такое об них познание почел я за нужное примечания свои положить на бумагу, потому что я подробного об них описания нигде не читывал»* [Там же, с. 349; 3, с. 476-477].

Записка разбита на 31 пункт, каждый из которых описывает отдельные стороны жизни запорожцев. Первые три пункта посвящены географии и природному ландшафту «запорожских вольностей», 4,5,6,7 и 8 пункты торговле и таможенным сборам с купцов проезжающих через запорожские земли. В 9-10-ых пунктах генерал даёт информацию о численности и особенностях комплектования запорожских куреней.

Здесь надо отметить очень низкую оценку А.А. Прозоровским боевых возможностей запорожского войска, даже в сравнении с другими казачьими формированиями: - *«От службы их военной, как от конных, так и пеших в регулярном войске польза только та, что умножается счет. И в протчем*

помощь от них весьма мала. Но и то вид сей военных людей отправляют они во время только одной компании на несколько месяцев, а всегдашнюю службу нести без рацоту своих выгод они непривычны. Относительно до попечения скопирования (экипирование, снабжение) в зимнее время земли и протчих нужд в войне встречающихся, то они их снести не могут, так как другая военныя люди или донския и малороссийския казаки [2, с. 350].

Пункты 11,12,13 и 14 посвящены управлению и неписанным законам запорожцев : - *«Народ сей отечеству никаких податей не платит, кроме вышеписанной службы. Пользуется такою по их прихотям вольностью и выгодами, каковых ни одна земля между устроенными державами не имеет. Закона и учреждения никакого у них нет. Приемлют на себя, чтоб быть повинными одной только высочайшей, когда к ним особливо написана будет, императорской грамоте. А в протчем касающегося до них, как по военным, так и гражданским делам, исполняют тогда, когда они ласковостью бывают увенчаны, хотя бы приказание было и от высоких чинов, ибо они всякия государственныя учреждения щитают для себя не принадлежащими. Начальник у них кошевой атаман. Он по их обыкновению должен быть грамоте незнающей и зависящий от общественного выбора. Но однако ж сей выбор ныне согласием старшин пресекася» [Там, же. с. 351].*

Последнее замечание достаточно точно характеризует главенствующую роль старшины в жизни Запорожского Коша в XVIII в. Увы, от военно-демократических традиций прошлых веков не осталось и следа.

В15-м пункте представлены примеры наказания казаков за воровство и нарушение моральных норм: - *«Всякой у них начальник за продерзость в малейшем хотя воровстве или приметя в волокитстве за женским полом, волен того преступника лишить всего имущества в собственной свой карман какого бы то капиталу он ни был и никому за то не ответствен. А кольми паче в волокитстве хотя б виновной и без прилики (ради приличия) приведен был, всячески стараясь найти истину его прегрешения, сему наказанию подвергают. О чем находящиеся при старшинах письменныя, кои генерально из Малороссийских школьников у них бывают в писарях, не пропускают времени усугублять своего попечения в надсматривании за богатыми казаками, обходя однако бедных» [Там же, с. 351-352].*

О «пагубном» влиянии запорожцев на крепостных крестьян соседних губерний сказано в 16-м пункте. Здесь особенно ярко проявились взгляды крепостника-помещика на свободолюбивых запорожцев, его неприятие традиций казацкой вольности: - *«Какого бы рода и звания ни был человек, уволенной ли отколь или беглец, они его принимают, а в соседственных с ними местах простой народ подговаривают и тем делают в податях и в службе государевой подрыв. И чрез то никакого основательного и крепкого во оных соседственных с ними местах учреждения в рассуждении побегов и скрывалища беспрепятственного сделать невозможно, а юношество из молодых, несовершенного разума людей сколько обманом, а иногда увозят при удобном случае и неволею. Словом ни одно войско регулярное пройтить по их земле никогда не может, чтоб они его не убавили своими подговорами и принятием беглецов»* [Там же].

В 17-м пункте информация о национальном составе Запорожского войска. 18-21 пунктах даётся характеристика хитрости и проницательности запорожцев: - *«Род сей в правительстве их секты весьма хитр, проницателен и осторожен в рассуждении своих интересов, сопряженных с таковою вольностью, чрез которую не дают они никому во оных отчета, прилежно пекутся всячески, дабы она не подвергнута законам своего отечества и власть их во оных беспредельная не ограничена была порядком».*

Отношениям с соседями - крымскими татарами посвящен пункт 22-23-й. Конфликты и споры с администрацией Новороссийской губернии представлены в 24, 25, 26,27 и 28 пункте. Небольшой обзор социального состава запорожцев мы можем найти в 29-30 пунктах Записки: - *«Прежде Запорожцы были бедны, а ныне все они богаты и подчиненные их привязаны ко всякой повинности. Где прежде у них были хутора, там ныне распространились великия селения и живут домами, имеют жен, детей, хорошее скотоводство и промыслы. Старшины это правда, что не женаты. Однако ж своими великими економиями также подвергают себя в случае какого об них учреждения всему, что бы ни случилось повиновению. А простых, бродяг, кои до сих времен, часто по несогласию старшин за начальнические места, делали между собой драки подобныя бунтам, ныне немного. То их те же самыя женатыя казаки усмирят. Да хотя б оного*

взброду тысяча какая и разошлась, то оное ничего не значит» [Там же, с.355].

Конечно, эта записка не может претендовать на глубокое наблюдение жизни и политического устройства Запорожского войска, скорее это взгляд русского аристократа на презираемую чернь. Однако, следует отметить, что А.А. Прозоровскому удалось выявить основные социальные проблемы и конфликты Запорожского войска, его историческую обречённость на фоне экономического развития внутри казацкой общины и военно-политической экспансии Российской империи.

На наш взгляд очень убедительно выглядит вывод генерала о близкой «кончине» Запорожскй Сечи и роли в этом процессе старшинской прослойки: - *«В заключение же скажу, что хотя министерия запорожских старшин велика и удачлива, однако ж и то самое неоспоримо они знают, что в случае нехотения их оставлять далее на такой ноге исполнят они как бы всякой верноподанной»* [Там же].

Дальнейшие события 1775 г. подтвердили вышесказанное. После указа Екатерины II запорожская старшина перешла на сторону царизма и полностью подчинилась новым правилам игры. Земельная собственность – зимники, хутора, мельницы тучные стада перевесили на весах истории дух свободы и казацкой вольности в старшинских головах, и бунт «казацкой голытьбы» был приглушен запорожской старшиной. Не пушки генерала П.А.Текелля уничтожили Запорожскую Сечь, а социальный раскол среди самих казаков.

Вполне вероятно, «Описанием» запорожцев А.А. Прозоровского была инициирована идея уничтожения Запорожской Сечи, как считают редакторы и составители последнего полного издания «Записок» [Там же, с. 663]. Тем более, именно А.А. Прозоровский как командующий, на тот момент, 2-й армии дал П.А. Текеллю приказ о ликвидации Сечи, которая была осуществлена через 5 лет после составления «Описания».

Литература

1. Гончарук Т.Г. Військові операції на території сучасної Одещини під час російсько-турецьких війн XVIII ст./Гончарук Тарас Григорович/ – Одеса: Астропринт, 2002. – 58 с.

2. Прозоровский А.А. Записки генерал-фельдмаршала князя Александра Александровича Прозоровского 1756 – 1776. – Москва.: Российский архив, 2004. – 784 с.

3. Скальковський А.О. Історія Нової Січі або останнього Коша Запорозького / Скальковський Аполлон Олександрович. – Дніпропетровськ: Січ, 1994. – 678 с.

Голобородько В.В.

Основні засади становлення античного мореплавства

Античне мореплавство займає особливе місце в історії кораблебудування і судноплавства, оскільки створило основу для подальшої еволюції морських суден. Звичайно в даному випадку мова йде в першу чергу про грецьке судноплавство і кораблебудування, яке в кінці III ст. до н.е. (в період його розквіту), після розгрому Карфагена в другій Пунічній війні, перейняли римляни. Останні ж, з властивою їм практичністю, не вигадуючи нічого принципово нового, скрупульозно доводять і відшліфовують техніку суднобудування, мореплавання і батального мистецтва до досконалості. Саме римський флот за своєю організацією і технічною досконалістю, увібравши в себе кращі досягнення підкорених народів, логічно завершив і підсумував розвиток морської справи в античності.

Це багато в чому пояснює ту обставину, що дослідники даної тематики (П. Гончарук, М. Згурська, Н. Писаревський, Ю. Чернишов) говорять про мистецтво кораблебудування, роблячи акцент на його унікальності в тодішньому світі. Зокрема, М. Згурська звертає увагу на дальність океанських плавань, які робили древні греки. Ще в VII столітті до н. е., пише вчений, уродженець Самоса Колей, пройшовши через Гібралтарську протоку, побував на західному узбережжі Іспанії, в багатому місті Тартесі. А в VI столітті до н. е. Евтімен з Массалії досліджував Атлантичне узбережжя Північної Африки. Але найзнаменитішою є подорож яку здійснив в IV столітті до н. е. Массаліот Піфей [2]. А саме, він зумів зробити плавання уздовж частини північного і західного берегів Європи. Відкрив о-ва Зеландія, Великобританія і Ірландія, п-ова Бретань і Скандинавський, протоку Каттегат

і Біскайську затоку. Обчислив нахил площини екліптики до площини небесного екватора, першим вказав на зв'язок між рухом Місяця і припливно-відпливними явищами океану [5].

Цікаво, що в світогляді стародавніх греків море і океан виглядали зовсім інакше, ніж насправді. В описі того ж Гомера океан - це найбільший в світі потік, в якому беруть початок всі річки, з нього сходять сонце, місяць і зірки. Згідно з грецьким міфом, біля входу в океан стояв великий Атлант, який тримав на плечах небесне склепіння - тому-то і називали вони океан Атлантичним. Греки були впевнені, що берега океану населяють дивні народи, а на його просторах невідомі чудові острови, життя на яких нагадує казку [2].

Давньогрецькі мислителі населяли незвідані території різними чудовиськами, причому як на суші так і в морських глибинах. Зображення людей, захоплених величезними морськими чудовиськами, представляли сюжет, досить широко поширений в античному мистецтві. Як зазначає Ю. Чернишов, забобонний страх в давнину могли вселяти не тільки хижі і небезпечні мешканці моря, але навіть такі мирні істоти, як тюлені, яких називали часто у вигляді гібрида звіра і людини [6]. До реальних небезпек, зрозуміло, додавалися і різного роду химери на кшталт сирен або Скілли і Харібди (наприклад у Гомера). Іноді чутки про подібні «жахи» поширювалися навмисно, як це робили, наприклад, фінікійці, щоб відлякати потенційних конкурентів від плавань за Стовпи Геракла.

Якщо ж говорити про причини досить активного розвитку грецького мореплавання, то тут виділяються як соціально-економічні так і політичні. Важливим супутнім фактором тут стала відома грецька колонізація, а також конкуренція на морі з фінікійцями, (які славилися сильним морським флотом). У останніх греки частково перейняли мистецтво суднобудування і мореплавання. Як відзначають деякі вчені, при своїх здібностях вони скоро наздогнали своїх вчителів, але все ж поступалися фінікійцям в мистецтві кораблебудування і сміливості; вони дуже рідко виходили за межі Геркулесових Стовпів, і, за їх власним визнанням, фінікійці залишилися на першому місці в усьому, що стосувалося морської справи [6]. Поганою славою не тільки у греків а й у інших у давніх народів користувалися миси Тенар і Малея на самому півдні Балканського півострова, плавання навколо яких нерідко закінчувалося корабельною катастрофою [3].

До зазначеного слід також додати зручне в цьому плані географічне положення і кліматичні умови Греції: саме велика кількість островів, глибокі затоки, велика кількість закритих бухт і гаваней, хороша погода з весни до осені, сприятлива для мореплавання прозорість повітря. Високі острова в Егейському морі, на шляху з Греції в Малу Азію, дають можливість легко визначити своє місце, так як весь час берега не втрачаються з уваги.

Прийоми судноплавства були самими примітивними, завдяки відсутності карт, лоцій, маяків, знаків, компаса та інших інструментів подібного роду. Єдиним морським інструментом, яким користувалися стародавні мореплавці, був лот. Визначалися по знайомих берегах або, за приблизними підрахунками пройденого шляху, а вночі у відкритому морі - по зірках. Визначення курсу було також дуже неточно. При орієнтації і визначенні напрямку вітру спочатку розрізняли чотири пункти: схід, захід, північ і південь; до часу першої Олімпіади (776 р. до н.е.) до них додали ще чотири румба, які відповідали точкам сходу і заходу сонця в дні сонцестояння. Ці точки, беручи до уваги, що широта Середземного моря близько 36° , відстояли на 30° на північ і південь зі сходу і заходу. Такий поділ горизонту на вісім частин утрималося до 400 р. до н.е., коли до них додали ще чотири румба, які відстояли на 30° по обидва боки від півночі і півдня; таким чином, горизонт був розділений на дванадцять рівних частин по 30° кожна [7].

Торговельні судна в значній мірі, а найбільші - навіть виключно, залежали від вітру. Суду без килей і з малою парусністю не могли ходити круто проти вітру, їх зносило дуже сильно навіть при галфвінду. Безпорадність судів в погану погоду обмежувала час судноплавства літніми місяцями, тобто періодом від середини березня до кінця жовтня, коли стояла гарна погода. У період від початку листопада до середини березня судноплавство припинялося, ухвалою суду з гаваней лише в разі крайньої необхідності.

Таким чином, розвиток експансії стародавніх греків поступово сприяв вдосконаленню техніки кораблебудування, судоходности причому як в торговельній сфері так і у військовій. Незвіданість далеких територій, міфологічний світогляд, необхідність відкриття нових ринків збуту продукції, конкуренція на морі з іншими державами, - все це слід розглядати як фактори активізації освоєння морського мистецтва у добу античності.

Література

1. Гончарук П. К вопросу об античном мореплавании / П. Гончарук. – Режим доступа: <http://xlegio.ru/navy/ancient-ships/to-the-question-of-ancient-seafaring/>
2. Згурская М.П. История человечества. Запад. Античные мореплаватели / М.П. Згурская. – Режим доступа: <https://history.wikireading.ru/201940>
3. Ляпустин Б.С. Древняя Греция: Учебное пособие / Б.С. Ляпустин, И.Е. Суриков. – М.: Дрофа, 2007. – 544 с. – Режим доступа: <https://history.wikireading.ru/133076>
4. Писаревский Н. Античный флот, корабли и мореплавание на Понте Эвксинском в VI в. до н.э. – III в. н.э. / Н. Писаревский. – СПб.: Алетейя, 2019. – 566 с. – Режим доступа: https://books.google.com.ua/books?id=pxGiDwAAQBAJ&pg=PA3&hl=ru&source=gbs_selected_pages&cad=2#v=onepage&q&f=false
5. Пифей Массалиот / Античность и Средние Века - Мировой океан. – Режим доступа: <http://www.seareace.ru/seafarers/pioneers/908.html>
6. Чернышов Ю. Г. Мореплавание в античных утопиях / Ю.Г. Чернышев. // Быт и история в античности. – М.: Наука, 1988. – С. 88-113. – Режим доступа: <http://ancientrome.ru/publik/article.htm?a=1407583436>
7. Штенцель А. История войны на море в ее важнейших проявлениях с точки зрения морской тактики / А. Штенцель. – М.: ЭКСМО, 2002. – Т. 1. – Режим доступа: <http://enoth.org/Stenzel/Stenzel00.htm>

Ліхачова О.Є.

Відображення особливостей Північного Відродження у вітражах Геррита Герритца Кайпа

XVI ст. по праву відносять до Золотого століття Нідерландського живопису. Саме на цей період припадає розквіт Північного Відродження. Цей термін був прийнятий за аналогією з італійським Відродженням і є, звичайно, досить умовним. Якщо в Італії мистецтво дійсно відроджувало традиції античного періоду, то в таких країнах як Нідерланди, Німеччина воно розвивалося під впливом готичного мистецтва. Під Північним відродженням слід розуміти поєднання готичних традицій з ідеями, які

еволюціонують у бік збільшення світськості в мистецтві [3, с. 3].

Значний вплив на мистецтво Північного Відродження мали бурхливі політичні події цього часу. Зростання міст, розвиток цехового виробництва і торгівлі сприяли формуванню нових гуманістичних ідеалів, як у повсякденному житті, так і в світі мистецтва. Одним з основних центрів розвитку Північного Відродження стають Нідерланди. Країна, економічний розвиток якої був еталонним для інших європейських країн. Характерним для Нідерландів є і той факт, що мистецтво розвивалося тут під знаком ідей Реформації. Релігійне протистояння, яке переросло в національно-визвольну війну з Іспанією не могло не знайти відображення в творчості художників. Глибокий інтерес до різноманіття світу, до деталей, до світу речей і подій стають головними у творчості видатних майстрів, таких як: Рогір Ван дер Вейден, Гуго Ван дер Гус, Ганс Мемлінг [3]. Це їх роботи, що відрізняються чистотою фону і насиченістю барв, віднесуть до кращих зразків «фламандської школи» [2, с.209]. Але поряд з розвитком живописної школи саме в Нідерландах розвивається в цей період і мистецтво вітражу. Разом з іншими жанрами Високого Ренесансу це мистецтво потрапило під вплив ідей італійського Відродження. У найцікавіших зразках мистецтва Нідерландів були поєднані південні канони епохи Відродження з унікальним північним духом, сповненим готичними мотивами. Майстри мистецтва вітражу Нідерландів зуміли поєднати у своїх творіннях раціоналізм пропорцій, монументальність ідей з реалізмом і декоративністю [4, 56]. Їх роботи сповнені духовністю, ідеями божественного начала і одночасно підпорядковані новими канонами матеріалістичних і гуманістичних поглядів. В результаті були отримані образи, що поєднують велич, пишність і неймовірну образотворчу силу. Стилістичне оновлення вітражного скла в період Високого ренесансу досягалося за допомогою істотних технічних удосконалень. Серед них слід відзначити збільшення розмірів, чистоти і прозорості кольорового і білого скла, а також впровадження червоною гематитової протрави поряд з вже існуючої срібною. Проте, основою технології, що використовувалась залишалось традиційне кольорове скло. При згадці майстрів цієї епохи частіше інших приводять імена і роботи братів Дірка і Вутера Крабетов з Гауди, вважаючи їх родоначальниками грандіозного і розкішного декоративного стилю вітражного мистецтва [4, с. 58].

Однак в цій статті нам би хотілося відзначити творчість ще одного майстра Нідерландського вітража - Герріта Геррітца Кайп (1565 - 1644) [5]. Він був уродженцем міста Венло, проте велика частина його творчості пов'язана з містом Дордрехт, в який він переїхав близько 1585 р. Про його життя відомо, що він був скляних справ майстром і був членом гільдії Св. Луки. Ця гільдія була цеховим об'єднанням середньовічних майстрів півдня Нідерландів. Особливого розвитку вона набула в XV - XVI ст. Своєю назву вона отримала в честь Св. Луки, який вважався покровителем майстрів мистецтва. Вважалося, що саме цей святий вперше зобразив Діву Марію. Гільдія Св. Луки регламентувала діяльність майстрів мистецтва. У неї могли вступити живописці, скульптори, майстри вітражу і мережив. Щоб мати право займатися мистецтвом, треба було, щоб майстер був громадянином міста, мав сім'ю і власне житло.

Всім цим критеріям Герріт Геррітц Кайп повністю відповідав. За час свого довгого життя він був одружений 5 разів і мав 11 дітей. Плідною була і його професійна діяльність. Відомо, що незабаром він став офіційним скляних справ майстром міста Дордрехт. Це означає, що міська влада зверталась до нього для виконання міських замовлень. Завдяки бухгалтерським книгам міського магістрату можна судити про те, де були встановлені його вітражі, і скільки за це було заплачено майстру. У 1605 р. за вітражі для церкви в Воудріхеме він отримав 180 гульденів, а в 1618 р. за вітражі для «нової церкви Niervaart» в Клундерте 100 гульденів. На жаль, більшість його творінь не збереглися до наших днів. Вежа Санкт-Мартинус керк в Воудріхеме, де знаходилися його вітражі, була зруйнована в період шторму 1717 року, а церква в Клундерте згоріла в 1737 р.

Однак, про майстерність Герріта Геррітца Кайпа можна судити за збереженим до наших днів вітражу третього вікна Санкт - Янс керк в Гауді [6]. Цей вітраж був замовлений майстру магістратом Дордрехту в подарунок місту Гауда, і за нього майстер отримав 36 гульденів. Звернемося до цієї вітражної композиції.

У центрі вітражу зображена діва-міста Дордрехту. Це типова тема для епохи Відродження в Нідерландах, коли міським символом було зображення такого роду. На вітражі вона зображена в центрі, в своєму власному саду, який символізує центр голландської території. З боків вітражу зображено більше 15 гербів, що належали містам Нідерландів. Тут представлені герби

міст Хоорн, Уеспта, Лердама, Наардена, Монніккендама, і інших міст. Їх об'єднують єдина політична платформа. Місто Дордрехт було одним з найстаріших і найбагатших міст південного-сходу провінції Голландія. Багато в чому це визначило його позицію під час війни, що почалася з Іспанією. Це місто було одним з лідерів організації опору проти іспанського гніту. У 1572 р. з 19 по 23 липня тут зібралася Вільна асамблея Об'єднаних провінцій. Вгорі вітражу зображені дзеркало і змія, як попередження про існуючу для міст небезпеку. Внизу є зображення правосуддя з мечем і вагами, що символізує стійкість міст, які повстали.

Герріт Геррітц Кайп користується при створенні цієї композиції відомим прийомом нідерландських майстрів, коли на картині, в даному випадку на вітражі, зображені кілька рівноцінних за значенням сюжетів. Тому, зображення гербів на вітражі є не менш важливим, ніж зображення діви-міста в центрі вітражу. Численні деталі, написані майстром з надзвичайним натуралізмом, створюють атмосферу реальності, майже документальності того, що відбувається. І дійсно, головною ідеєю композиції в цілому, є подяка місту Дордрехту за згоду прийняти у себе делегації міст, що вступили в асамблею Об'єднаних провінцій. Цей історичний факт і символізував вітраж Герріта Геррітца Кайпу.

Література

1. Бенуа А. История живописи всех времен и народов. – Т3. – Спб.: Издательский дом «Нева», 2004. – 512 с.
2. Вишпер БР. Введение в историческое изучение искусства. – М.: АСТ ПРЕСС КНИГА, 2004. – 368 с.
3. Мировое искусство (Мастера Северного Возрождения) / Сост. И.Г. Мосин. – Спб.: ООО Кристал, 2006. – 176 с.
4. Рагин В., Хиггинс М. Искусство витража. От истоков к современности. Вирджиния Чиффо Рагин, Мэри Клеркин Хиггинс / пер. М. Бунеев. – М.: Белый город, 2004. – 288 с.
5. Gerrit Gerritsz Cuyp. - [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.turkaramamotoru.com/en/gerrit-gerritsz-cuyp-1181358.html>
6. The Interior of St Janskerk at Gouda by Hendrick Cornelisz van der Vliet. - [Электронный ресурс]. – Режим доступа:

Мудрий В.М., Шарова Т.П.

Практики дозвілля запорожців

Коли згадують про героїчне минуле українського народу перш за все на думку спадає феномен козацтва Запорізької Січі.

Про патріотизм, хоробрість, звитягу, військове мистецтво запоріжців написано чимало. Менше уваги приділяли повсякденному життю, що побутувало на Січі. До того ж у масовій свідомості міцно закріпився стереотип щодо пияцтва, як характерної риси козаків-січовиків. Так, у відомій кінокартині польського режисера А. Вайди “Вогнем і мечем” в більшості епізодів, де діють українські козаки вони явно нетверезі. Не зрозуміло тільки як їм вдавалось часто-густо перемагати ворога.

З’ясувати правду допомагають праці таких видатних істориків як Д. Яворницький,[7] В. Голобуцький,[3] О. Апанович,[1] Ю. Мицик,[5] тощо. Саме з їх досліджень ми дізнаємося про розпорядок дня встановлений на Січі, який засвідчував, що в гарнізоні панував аскетичний спосіб життя. Це стосувалося всіх боків життєдіяльності запоріжців, зокрема і їх харчування. Так, на сніданок подавалася соломаха — борошно, зварене у воді і засмажене олією. [5, с.98] Серед блюд, що вживали за обідом були: тетеря — зварене пшоно або житнє борошно на квасі, варена або печена риба, яку подавали на стяблах (дерев’яні дошки з видовбаною серединою, щоб не стікала юшка), мед, пиво і брага в кінвах (невеликі відра з навішаними на них коряками) галушки, щерба (юшка з риби), куліш з салом або олією, іноді баранина або дичина. [5, с.99]

Після вечірньої молитви козаки йшли в курені, де їм подавали наступні блюда: гречані галушки з часником або щерба. [5, с.100] Як бачимо харчовий раціон доволі простий і насправді дозволяв вживання за обідом міцних напоїв. Щоправда це зовсім не визначало можливість напиватися доп’яну, оскільки після обіду на козаків чекало чимало різної роботи, яку вони мусили обов’язково виконувати у фортеці Січі, а також за її межами. Під час вечірнього дозвілля спалахували запальні козацькі танці: хтось грав на

сопілці, бандурі, скрипці бубнах, а хтось співав пісень. Ймовірно хтось з козаків приймав й горілку.

Цікавий матеріал знаходимо у класичному джерелі про Україну козацьких часів у французького інженера Боплана, який служив у польському війську в середині XVII століття. Він писав що козаки фізично дуже здорові і можуть багато випити і не сп'яніти. Проте під час військових походів (морських або суходолом) панувала сувора дисципліна. Боплан наголошував: “Вони ніколи не бувають настільки п’яними, щоб не могли розпочати знову пити. Однак, розуміється, що це буває лише в час дозвілля, бо коли перебувають у військовому поході чи задумують якесь важливе діло, дотримуються надзвичайної тверезості.” [2, с.26].

Козацька старшина ставилася до алкоголю дуже жорстко. Пияцтво під час походу на неприятеля завжди вважалося кримінальним злочином і тягло за собою найсуворіше покарання. У морських походах, якщо від когось чувся навіть запах алкоголю, його могли стратити. [4]

До позитиву щодо вживання алкоголю можна віднести його застосування в медицині. Так Н.І. Пирогов, розповідаючи про хірургічні операції, які проводили у козаків писав : «Пораненого козака напували до стану сп’яніння, це був один з небагатьох випадків коли козаки вживали горілку, після чого можна було проводити операцію»[6].

Отже, твердження про надмірне вживання міцних напоїв запорожцями є скоріше усталеним помилковим стереотипом ніж реальністю козацького повсякдення.

Література

1. Апанович О.М. Розповідь про запорізьких козаків / О.М. Апанович. — К. : Дніпро, 1991. — 335с.
2. Боплан Гійом Левассер де. Опис України / Г. Л. де Боплан. — Львів: Каменяр, 1990. — 301с.
3. Голобуцький В. Запорозьке козацтво. / В. Голобуцький. — К. : Вища школа, 1994. — 539с.
4. Кіпіані В. Під час морських походів лише за запах алкоголю козак міг позбутись голови, – історик / В. Кіпіані. — [zik] / Режим доступу: <https://bitly.su/kZQWXdM>

5. Мицик Ю.А. Як козаки воювали: Іст. розповіді про запорізьких козаків. / Ю. А. Мицик, С. М. Плохій, І. С. Стороженко. — Дніпропетровськ: Січ; К. : МП Пам'ятники України, 1991. — 302с.

6. Неколаєв С. Секрети медицини Запорізької Січі: як українські козаки лікували гіпнозом та оперували без наркозу / С. Неколаєв— [roman] / Режим доступу: <https://cutt.ly/ZegAnlD>

7. Яворницький Д.І. Історія запорізьких козаків : У 3т. / Д. І. Яворницький. — Львів: Світ, 1991, — т.1 — 392с.

Опрєва М.В.

Про заснування та встановлення першого стаціонарного театру

Кінець XIX - початок XX ст. в Україні відзначився як час розвалу традиційних інтересів та пріоритетів суспільства і пошуку шляхів оновлення ідеологічних моделей. Перша російська революція 1905 р. внесла зміни соціально-економічного, ідеологічного та культурного устроїв, які позначились на більш гнучкій імперській національній політиці і, в свою чергу, скасували заборонні акти щодо впровадження української мови. Результати цих політичних змін вражали своїми масштабами.

Український театр під орудою М. К. Садовського, в результаті діяльності якого сформувалася перша з новітніх моделей національної сцени, виник саме на хвилі пореволюційних соціально-економічних та культурних перетворень. Проте з перших кроків новостворений творчий колектив мав доводити власну «живучість». «Нашому молодому театрові треба було витримати капіталістичну конкуренцію з чотирма солідними київськими російськомовними труппами - оперною, двома драматичними - Соловцова (антрепренер Дуван-Торцов) та Бергонье (антрепренер Кручинін) - і театром мініатюр, не кажучи вже про естради кафешантанів», - зазначав В. Василько [1, с. 19].

Конкуренція розпочалася у боротьбі за суборенду приміщення Троїцького народного дому, в якому М. Садовський мав намір розмістити свій театр. На його підтримку виступили широкі кола міської культурної громадськості, вплинувши на позитивне рішення Київської міської думи. Через декілька років, також завдяки підтримці громадськості,

М. Садовському вдалося подовжити термін оренди, не зважаючи на те, що «...претендентів було кілька. Серед них колишній орендатор театру російський антрепренер Дуван-Торцов. Найбільше грошей пропонував відомий малоросійський антрепренер Т. Колесниченко» [2, с. 54]. Але слід зауважити, що працювати цей театр почав 15 вересня 1906 року в Полтаві, потім виїхав на гастролі в різні міста і лише навесні 1907 року переїхав до Києва, у приміщення Троїцького народного дому (нині Театр оперети) для постійної праці. Так повстав український стаціонарний театр М. Садовського.

Одержавши стаціонарний театр, Микола Карпович уперше міг сформувати постійну трупу, якісний склад акторів для великих постановочних вистав. Трупа складалася з п'ятдесяти чоловік. Крім самого Садовського, з чоловічого складу слід виділити І. Мар'яненка, І. Загорського, С. Паньківського, І. Коваленка, М. Вільшанського. З акторів - М. Заньковецьку, Л. Ліницьку, Г. Борисоглібську, М. Малиш-Федорець, О. Петляш, М. Литвиненко та багато інших. В організації театру значну участь брала велика акторка М. Заньковецька [4].

Деякий час в театрі працювала Софія Віталіївна Тобілевич - дружина Тобілевича старшого (Карпенка-Карого). На сцені вона була кращою Терпилихою в «Наталці Полтавці», щирою, простою матір'ю-селянкою в «Суєті», рухливою провінційною старою кокеткою в ролі Анни Андріївни у «Ревізорі». Багато зусиль доклала вона, щоб створити в театрі атмосферу дружби, ширості в стосунках між акторами, що іноді порушувалася через неврівноважену вдачу М. Садовського, великого таланту на сцені і людини з багатьма слабкостями та примхами у побуті [4].

Великого значення Микола Карпович надавав репертуарній політиці. Він зберігав у репертуарі кращі постановки української класики, такі як «Наталка Полтавка» І. Котляревського, «Ой не ходи, Грицю» М. Старицького, «Безталанна» І. Карпенка-Карого та ін. Особливо приваблювали глядачів часи Козаччини, зокрема такі п'єси, як «Богдан Хмельницький» М. Старицького, «Назар Стодоля» Т. Шевченка, «Сава Чалий» І. Карпенка-Карого та ін. Охоче вводив Микола Карпович до репертуару й сучасну українську драматургію («Брехня», «Натусь» і «Молода кров» В. Винниченка, «Про що тирса шелестіла», «Газетна помилка», «Жарт життя», «Земля» С. Черкасенка, драматичні етюди «Осінь», «Танок життя» О. Олесь та ін [3, с. 183].

Важлива роль в успіху оперних постановок належить і оркестру театру М. Садовського, який складався з 16 чоловік. У дні оперних вистав він збільшувався до 25 - додавалися музиканти з інших театрів. Керував оркестром прибулий з Праги чеський диригент, великий майстер Густав Єлінек [4].

Слід підкреслити і той факт, що в театрі М. Садовського вперше в історії українського театру вистави одержували високохудожнє оформлення. Відомий майстер, народний художник Іван Бурячок створив багато декорацій, старанно виконаних, пишнobarвних і поетичних.

Отже, цілком героїчний з моментами романтизму репертуар театру М. Садовського певною мірою визначався автентичністю. Слід зазначити, що велику увагу Микола Карпович приділяв національному одягу на сцені як в історичних, так і в побутових п'єсах. Також він вважав, що вбрання повинно бути доволі невибагливим, суворо витриманим, щоб актор та хор на сцені не виглядали пафосно або, як казав сам митець, «півнями». М. Садовський любив лаконічність у виставах, щоб усе виглядало максимально натурально, як і в житті. На його думку, зайві танці, гопаки, якісь дешеві ефекти не мали місця на сцені. Життєва правда приваблювала до себе глядачів, які з любов'ю та захватом сприймали вистави театру і багато з них надовго зберігали пам'ять про них.

Література

1. Василько В.С. М. Садовський та його театр / В.С. Василько. - К.: Держ. вид. обр. мист. і муз. літ. УРСР, 1962. - 196 с.
2. Садовський М. Мої театральні згадки / М. Садовський. – К.: Держ. вид. образ. мист. і муз. літ., 1956. - 204 с.
3. Марченко А. М. Микола Садовський та його театр у період революційних подій 1917 – 1919 років у Києві / А. М. Марченко // Українська біографістика. - 2017. - Вип. 15. - С. 181-197.
4. Муштенко С. Микола Карпович Садовський та його театр / С. Муштенко. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.tmf-museum.kiev.ua/nauka/40-муштенко-с-м-к-садовський-та-його-театр.html>

Образ «Святих королев» у ранньофранкській державі

В VI-VII ст. у франкській державі в умовах, коли не було можливості покладатися на публічні інститути, необхідно було шукати підтримку у будь-якої могутньої людини, в тому числі святої. Серед середньовічних святих чітко виділяється група святих правителів, в числі яких були і святі жінки високого статусу. Церква і монастирі різними шляхами, в тому числі через систему патронату, вклинюються в різні структури влади цього періоду.

Королева як дружина голови держави опікувалась церквами та монастирями. Жінки з королівської родини і знатні вдови аристократичного походження щиро обдаровували церкви, засновували монастирі і лікарні, звільняли рабів, роздавали милостиню нужденним. Часто королеви були посередниками між світськими правителями з одного боку, і папами, єпископами та абатами, з іншого. Тим самим вони мали певні важелі впливу на релігійну політику і політичний інститути. Вони мали певний доступ до доходів королівства, що допомагало їм отримувати гроші на пожертви для церкви.

Зокрема, цими діяннями прославилася королева Клотильда (Хродехільда), дружина засновника франкського королівства Хлодвіга. Вона вийшла за короля франків будучи християнкою. Вона мала не аби який вплив на свого чоловіка, тому усіляко спонукала його до нової віри. Вона наполягла на хрещенні своїх синів, Хлодвігу довелося визнати, що тільки молитвами матері вдалося врятувати сина від смерті. Клотильда залучила єпископа Реймського Ремігія, вони разом невпинно вмовляли Хлодвіга хреститися і відмовитися від язичницьких ідолів. Король прийняв християнство, що було безумовною заслугою його дружини Клотільди. В подальшому Клотильда підтримувала свого чоловіка та наставляла його у вірі.

Після його смерті вона прийняла рішення покинути двір та оселились у Турі, де прислужувала в церкві св. Мартина. Вона стала меценатом та покровителькою багатьох монастирів.

У Парижі, який став столицею держави Меровінгів, Клотильда в 502 р. розпорядилася побудувати на одному з семи пагорбів, на лівому березі Сени,

церкву Петра і Павла. У 512 р тут упокоїлися останки святої Женев'єви, в її честь було засноване знамените абатство Сент-Женев'єв.

Королева Клотільда Бургундська померла 3 червня 545 р в Турі. Їй було 70 років від народження – неймовірно довгий для того неспокійного часу життєвий шлях. Вона була похована поруч зі своїм чоловіком в абатстві Святої Женев'єви. Пізніше вона була канонізована католицькою церквою.

Але зразком для наслідування для королев і знатних матрон раннього Середньовіччя була інша благочестива правителька св. Радегунда (Radegund, між 518-587 р.р.), Дружина франкського короля Хлотаря, сина Хлодвіга і Хродехільди.

Свята Радегунда, «аскетична королева» і засновниця одного з найбільших жіночих монастирів меровингської Галлії другої половини VI ст., була видатною особою ранньосередньовічної історії. Вона мала великий авторитет за життя і не була забута після смерті. Про її життя і діяння оповідають кілька творів, написаних в кінці VI - початку VII ст. Майбутня королева франків народилася близько 518 року в Ерфурті, столиці частині Тюрінгії (нині територія Німеччини), де королем був її батько Бертарій (Бертхар) [1, с. 799].

Будучи королевою, вона уникала будь-яких атрибутів королівської влади, вела аскетичний образ життя. Використовувала своє становище, щоб роздавати милостиню бідним і передавала багаті дари різним монастирям, при цьому стаючи все більш відомою за свою щедрість. Крім цього, поруч з королівською віллою в Атьє вона організувала притулок для нужденних жінок. Вона рятувала від смерті засуджених на страту її чоловіком або сприяла звільненню з в'язниці в'язнів. Венанцій Фортунат приділяє увагу щедрості королеви-чорниці в роздачі милостині бідним і заступництву монастирям: «Всякий раз, коли до неї надходили податки, вона віддавала десяту частину з усього, що отримала, перш ніж приймати будь-що для себе. Потім те, що залишалося, вона віддавала в монастир, посилаючи подарунки тим, до кого вона не могла дістатися пішки [2, с. 193]

Баудовінія в своєму «Житті св. Радегунди» для того щоб підкреслили її приналежність до світу божественного описує багато прикладів чудес, які трапляються з Радегундою. Ці чудеса мали місце навіть коли свята ще не присвятила себе Богу. Одним з таких чудес було знищення язичницького капища та обертання до християнства франків-язичників.

У 550 р. Радегунда покинула двір та статла могахинею у заснованму нею монастирі в Арлі. Нарівні з іншими сестрами вона виконувала всі монастирські слухняності, не гребуючи найбруднішими і важкими. У 568 р свята Радегунда побажала мати в своїй обителі частку Животворящого Хреста Господнього. Спочатку вона звернулася до тодішнього правителя області Пуату Сігеберта I з проханням попросити візантійського імператора це безцінний скарб заради порятунку всіх франків і процвітання королівства. Отримавши дозвіл короля, вона обрала посольство, яке відправила до візантійського імператора Юстину II Молодшому. Святиня була з благоволінням передана благочестивої дружині покійного Хлотаря імператором та імператрицею.

До кінця свого життя свята Радегунда продовжувала творити безліч добрих справ, в тому числі, намагалася зупиняти або запобігти сваркам і міжусобиці між чотирма синами Хлотаря, які після смерті батька розділили між собою королівство. Залишаючись по честі королевою і маючи великий вплив на сильних світу цього, вона за допомогою листів і близьких їй впливових людей дбала про збереження миру і справедливості в державі.

Померла свята Радегунда 13 серпня 587 р. у віці 68 років в своєму монастирі і була похована в храмі Божої Матері. Цей храм незабаром став називатися ім'ям святої Радегунди [3, с. 64-68].

Для політичної та соціокультурної ситуації ранньосередньовічного франкського суспільства характерна важлива роль, яку грали святі персони, в тому числі святі королеви. Зокрема, мова йде про поширення християнства і підтримки церковних структур в своїх землях. З одного боку, вони надавали практичну допомогу, засновуючи церкви і монастирі і будучи їх покровителями і захисниками. З іншого, їх особистий приклад релігійного благочестя володів силою духовного впливу на населення.

Література

1. Бикеева Н. Ю. «Тайный» аскетизм Св. Радегунды: конструирование святости в агиографии раннего Средневековья // Ученые записки Казанского университета. Сер. Гуманитарные науки. Казань: Изд-во Казанского ун-та, 2016. Т. 158. Кн. 3. С. 796-806.

2. Образ королевы-монахини в агиографическом сочинении Венанция Фортуната // Адам и Ева. Альманах гендерной истории. – № 20. – 2012.

3. Бикеева Н.Ю. Жития св. Радегунды: трансформация позднеантичного образа святого // Античное наследие в последующие эпохи: рецепция или трансформация? Российско-германский международный научно-образовательный симпозиум (Казань, 18-20 октября 2018 г.) . – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2018. . – С. 64-68.

Таран Н.О.

Методологічні прийоми давньоримського історіописання (на прикладі «Історії» Тіта Лівія)

Римська історіографія багато в чому зросла на основі давньогрецького історіописання, де були вироблені певні методи викладу подій. У римлян же ідея історії була безпосередньо пов'язана з поняттями традиції і місця. А саме, як відомо, вони вели рахунок часу від заснування м. Рим, який задумувався як центр світу. З історією Вічного міста співвідносилися ідея республіки, пізніше імперії, громадянські чесноти, традиції і т.п. Минуле Італії, провінцій Імперії довгий час не цікавили римських істориків.

Історія в Стародавньому Римі як літературний жанр користувалася великим авторитетом. Автори історичних творів часто були політичними діячами, воєначальниками, тобто представниками знатних римських родів. Як зазначає Л.П. Репіна, на їх твори нерідко сильний вплив чинила політика, в зв'язку з цим для римських авторів вельми важливою була проекція подій на сучасність [3].

З огляду на зазначені вище обставини римської історіографії особистість Тіта Лівія виступає своєрідним відступом. Це був перший римський історик, який не брав участі в політичному житті і не мав військового досвіду. Як точно помітив В.С. Дуров, вперше в римській історіографії з'явився історик, вільний від необхідності виправдовувати своє інтелектуальне дозвілля, як робив Саллюстій, який отримує можливість повністю віддатися літературній діяльності і поглянути на історію Риму як на замкнутий цикл, що завершився при Августі [1, с. 71].

Лівій більшу частину свого життя присвятив створенню грандіозного твору «Історія Риму від заснування міста» - це єдина праця римського історика,

яка збереглася, яка охоплює події римської історії від міфічних її витоків до громадянських воєн і встановлення імперії, тобто епохи сучасником якої був автор. Нажаль, з 142 книг до нашого часу дійшло 35 книг - з першої по десятку і з двадцять першою по сорок п'яту, що висвітлюють події до 293 і з 219 до 167 рр. до н.е. Про зміст інших книг відоме уявлення дають створені ще в давнину короткі їх виклади - "періохі", або "епітоми". Деякі вчені вважають, що можливо розповідь було перервано смертю автора, який мав намір довести її до останніх днів життя Августа, плануючи загальний обсяг всього твору в 150 книг [1, с. 70].

Говорячи про методологічні прийоми, використані Лівієм при написанні «Історії», проявляється ряд способів і установок, розглянемо головні. В першу чергу слід відзначити не аналітичний, а художній спосіб викладу, спрямований на створення художніми засобами достовірного за своїм духом образу історії. Для Тита Лівія було важливо передати художню правду історії, яка здатна викликати емоції у читача, використовуючи піднесений склад, прийоми риторики, драматизації оповіді.

Особливу виразність його розповіді надають історичні портрети дійових осіб. На основі промов героїв, а також ретельно вибраних епізодів, незначних на перший погляд, Лівій демонструє велич духу і чесноти римлян - їх відданість родині і державі, стійкість і готовність до самопожертви. У хронологічно побудованій оповіді впліталися розповіді про просту і сувору мораль в сім'ях древніх римлян, сцени єднання і патріотичного підйому народу в моменти небезпеки [3]. У цьому сенсі виявляється один з негативних моментів подібного викладу, тому що Лівій, керуючись критеріями переважно літературними, не вважав за свій обов'язок ретельне вивчення документальних свідчень. Через величезний розмір свого твору він був змушений обмежити число використовуваних їм джерел. Як правило, автор бере за основу одне, або інше джерело, використовуючи їх по черзі, іноді тяжіючи до того з них, який більше підходить його загальному задуму [1, с. 71].

По-друге, в його творі чітко проявляється мета історичного оповідання - виховання наступних поколінь на прикладі минулих подій. Праця Лівія замислювалася як історія моралістична, покликана переконувати і вчити. За словами історика, він хотів відволіктися від «видовища лих» століття нинішнього і звернути погляд до славної історії, показавши її через протиставлення величного минулого недостойному справжньому, мужності і

доблесті предків. Так, наприклад, в передмові до свого твору Лівій підкреслює, що завдання автора - знайомити читача з подіями минулого з метою отримати користь з «повчальних прикладів» [4].

По-третє, використання традиційної в той час понтифікальної традиції, що позначилася не тільки на рівні використовуваних джерел, а й на манері побудови частин тексту. Це виражається в тому, що в більшості книг Лівій закінчує опис подій кожного року розповіддю про вибори магістратів і ритуалах жерців; наступний рік відкривається вступом магістрату на посаду, розподілом провінцій, прийомами посольств і переліком інших офіційних справ.

По-четверте, Тіт Лівій продовжує традицію увічнення Риму. Історика не надто цікавили походження і звичаї вихідців з чужих земель. Історія, на його переконання, повинна увічнити подвиги першого на землі «Римського народу». Закони римлян мислилися автором як існуючі з найдавніших часів. На думку історика, Рим самою долею був перетворений зі звичайної держави в могутню і велику. Таким чином, вся історія зосереджувалася навколо Вічного міста. У викладі Лівія історія Рима постає не однією з багатьох інших історій, а як єдина і загальна, оскільки Рим втілював в собі весь відомий світ.

На думку Л.П. Репіної, завдяки такому підходу твір Лівія став в більш пізні часи моделлю, зразком для історій інших народів, згодом - національних історій. У своєму творі Тіт Лівій описав і закріпив «римський міф», створений на заході Республіки. Підсумовування минулого було необхідно в той момент, коли воно було готове стати колективною історією, цілісним образом.

Розглядаючи вплив і значимість «Історії» Тіта Лівія на подальшу історіографію деякі вчені дають йому наступну історичну оцінку:

- при всіх очевидних недоліках (відсутність аналізу соціально-економічних процесів, некритична компіляція даних попередніх істориків, майже цілковита неувага до оригінальних документів, некомпетентність в описі військових дій), він тим не менше залишається головним джерелом з історії республіканського Риму. Більшість фактів, які повідомляються Лівієм, знаходять пряме або непряме підтвердження в інших джерелах і можуть вважатися цілком надійними. Жодна людина, будь то професійний історик або любитель, який бажає уявити собі історію Риму епохи царів, Ранньої і Середньої республіки, не може обійтися без твору Лівія;

- при всій одноманітності і стомливості багатьох пасажів «Історії Риму від заснування міста», книга в цілому має величезну силу художнього впливу. В античну епоху Лівія цінували насамперед за риторичну досконалість оповідання. Тут проявляється знамените Лівієво красномовство: його майстерність у створенні образів - як людей, так і подій. Протягом уже багатьох століть в духовне надбання кожного культурного європейця входять створені Лівієм яскраві образи людей тієї епохи - Брут, Ганнібал, старий Катон, Фабій Максим, уяву вражають сповнені глибокого драматизму сцени самогубства Лукреції, розгрому римлян в Кавдінській ущелині і т. п.;

- Лівій в більшій мірі, ніж будь хто інший з давніх авторів - творець хрестоматійного величного і ідеального образу стародавнього республіканського Риму, батьківщини цивільного і військового героїзму, втілення досконалого суспільного устрою, цитаделі законності і права. Образ, створений Тітом Лівієм, не був ні вигадкою, ні пропагандистською фікцією, ні наївною помилкою. Народ Риму дійсно вистояв в страшних випробуваннях голодом, винищувальними зовнішніми війнами і розрухою, породженої війнами цивільними. Римська держава дійсно знайшла в собі сили століттями долати свої внутрішні суперечності, розвиватися і міцніти, змінюватися, невпинно і чуйно відгукуючись на вимоги життя, і в той же час залишатися самою собою. Створений Римом конгломерат народів і провінцій в кінцевому рахунку дійсно забезпечив їх виживання, певний розвиток їх продуктивних сил і прилучення до вищих форм цивілізації.

Таким чином, вивчення методологічних прийомів історіописання використаних Тітом Лівієм дозволяє зробити наступні висновки. Лівій є істориком свого часу, тому що він залишився вірним традиції римського історіописання. З огляду на те, що римляни сприймали історію як безперервний процес, пов'язаний з традиціями предків, Лівій починає свою історію з міфічних подій заселення Італії.

Віддаючи перевагу художньому методу викладу історичних подій, Лівій не зупинявся на достовірності фактів, яку свого часу Фулідій поставив одним із головних завдань історика. При цьому, в його творі спостерігається компіляція великого письмового матеріалу, що в певному сенсі підсилює цінність даного твору.

До того ж, не спостерігається песимістичної оцінки життя тодішнього римського суспільства. Якщо автор «Змови Катіліни» не бачить ніякого виходу

з кризової ситуації, в якій опинилася Римська республіка, то патавінец покладає великі надії на реформаторську діяльність Августа [1, с. 70].

Вкінець, не маловажним є і та обставина, що для Лівія є характерним надання виховного характеру описуваних подій, що розкриває його як історика, а не поета.

Література

1. Дуров В. С. Художественная историография Древнего Рима / В.С. Дуров. – СПб.: Изд-во С.-Петербургского ун-та. 1993. – 144 с.
2. Ковалев С.И. История Рима (с иллюстрациями) / С.И. Ковалев. – М.: Полигон, 2002. — 808 с. – Режим доступа: <https://history.wikireading.ru/106007>
3. Репина Л. П. История исторического знания: пособие для вузов / А. П. Репина, В. В. Зверева, М. Ю. Парамонова. – М.: Дрофа, 2006. – 288 с. – Режим доступа: <http://abuss.narod.ru/Biblio/kukartzeva/repina3.htm>
4. Ливий Тит. История Рима от основания города. Том I. / Т. Ливий. - М.: «Ладомир», 2002. – Режим доступа: <http://ancientrome.ru/antlittr/t.htm?a=1472244033>

Ткачук Д.М.

Діяльність Ку-Клукс-Клану в ХХІ ст. та його вплив на американське суспільство

Ку-Клукс-Клан протягом своєї історії набув пейоративного змісту та виконував роль своєрідного еталону ультраправої расистської організації. Репутація складалася на ґрунті десятків тисяч актів насильства та залякування тих, кого відносили до ворогів. Діяльність організації була прихованою протягом всього періоду історії, а згодом перетворилася на табу. На сьогодні, незважаючи на офіційно декларовані цінності толерантності та мультикультуралізму, Ку-Клукс-Клан має стійку популярність серед певних соціальних груп населення США. Разом з тим, через замовчування даної теми, залишається не відома кількість потенційних прихильників ідеології расизму та нетерпимості, а також чинники, що спрямовують людей до лав клану.

Організаційна основа руху, його ритуали, методи діяльності, терористичні по суті, – все було підпорядковано одній меті – боротьбі за

перетворення Америки на протестантську державу, в якій немає місця чорношкірим й католикам. «Лицарі Клану» оголосили ворогами нації не тільки представників різних меншин, а й тих білих протестантів, які активно підтримували останніх. Ку-Клукс-Клан завжди прагнув діяти під гаслом захисту істинно американських цінностей, претендував на роль політичної опозиції, що відстоює справжні інтереси нації.

Сьогодні організація веде активне соціальне життя: має сайт і бере участь в політичному житті США. Якщо раніше найвищою метою Клану було повернення до білої християнської республіки, то на сучасному етапі складно сформулювати чіткі наміри організації.

Реальний вплив Клану на політику в значній мірі буде залежати від того, наскільки його ідеї зможуть знайти відгук у настроях більшості середнього класу Америки. Поки цей рух використовує методи, які загрожують стабільності країни, перспективи на завоювання підтримки у середнього класу, а отже, і його надії на перетворення в серйозну політичну силу, невеликі.

Сучасна демографічна ситуація в США, що характеризується стійкою тенденцією до переважного зростання кольорового населення, робить все менш реальною мрію про «протестантську білу Америку». Тим сильнішим стає прихований та відкритий супротив тих прошарків населення, для яких така мрія залишається привабливим національним ідеалом. Сьогодні, як і в минулому Клан залучає до своїх лав членів та формує симпатію серед тієї меншості людей, які відчують глибоке розчарування через зміни, які відбуваються в сучасному світі. «Звернення до расової чистоти може виявитися привабливим в той конкретний історичний момент, коли країна, скоріше за все, переживає політичну або економічну кризу» [7, с.75].

Як показує багаторічна історія Клану, він і сьогодні володіє всім необхідним, щоб зберегтися в американському суспільстві в якості джерела внутрішньої конфліктності. Не виключено, що в майбутньому можуть сформуватися умови за яких цей рух виявиться здатним суттєво розширити сферу своєї діяльності.

Сучасні демографічні тенденції можуть в перспективі призвести до нової постановки питання щодо расової більшості та меншості в країні. Парадокс полягає в тому, що сьогоднішня біла більшість, опинившись у стані расової меншості, може побачити у Ку-Клукс-Клані природного захисника

своїх інтересів. Лідери Клану вже зараз використовують дану тенденцію для того, щоб отримати масову підтримку.

Тривала історія Клану пояснюється передусім наявністю суспільного запиту певної частини населення на екстремізм в часи соціальних криз. Проте, не слід розглядати дії представників ультраправих організацій тільки як екстремізм і маргінальну поведінку [4, с.106]. Кваліфікація дій Клану лише як прояв крайнього екстремізму не дасть відповіді на питання про те, як подолати расистські настрої в масовій свідомості.

Основним шляхом розв'язання проблем тривалої расової дискримінації протягом останніх десятиліть є політика надання пільг та преференцій представникам чорношкірого населення з метою розширення можливостей соціального розвитку (позитивна дискримінація (affirmative action) один із заходів, спрямованих на ліквідацію багаторічної нерівності та дискримінації щодо расових і етнічних меншин країни, з'явилася в зв'язку з указом президента Джона Кеннеді № 10925 від 1961 року). Саме в позитивній дискримінації багато політиків та вчених бачать ефективний механізм, за допомогою якого можна задовольнити інтереси етнічних, расових й релігійних меншин, не піддаючи серйозній деформації принципи демократії.

Згідно з указом організації, які виконують державні замовлення, зобов'язувалися вжити всіх необхідних заходів для усунення дискримінації своїх працівників на основі їх раси, віросповідання, кольору шкіри чи національного походження. Чотири роки по тому термін «позитивна дискримінація» з'явився знову в указі № 11246 вже президента Ліндона Джонсона: державні підрядники були зобов'язані провести «відповідні дії» щодо збільшення числа етнічних меншин і жінок на робочих місцях, якщо виявлялося їх непропорційно низьке представництво.

З моменту реалізації політики позитивної дискримінації вчені, що представляють різні наукові школи і дисципліни, ведуть дискусії про ефективність цих політичних заходів, в результаті чого сформувалися позиції як «за», так і «проти». Так, зачіпаючи політичну, економічну, соціальну та духовну сфери суспільства, політика позитивної дискримінації стала однією з найбільш полемічних тем в політичній історії та сучасному суспільному житті США.

Однак позитивна дискримінація можлива лише як тимчасовий захід, і проводити цю політику слід обережно, бо сама вона здатна провокувати міжетнічну напруженість та конфлікти. Приклади, коли позитивна дискримінація трансформується в звичайну дискримінацію і навіть в етнічні чистки, доводять, що проста зміна позицій гноблених груп на привілейовані нерідко провокує зростання насильства по відношенню до колишніх елітарних соціальних верств та етнічних груп.

Значна кількість фахівців звертає увагу на те, що надання окремим категоріям населення певних переваг держава допускає тому, що такий захід обходиться набагато дешевше, ніж довготривалі соціальні реформи. Як показує досвід, позитивна дискримінація за великим рахунком не створює додаткових можливостей для меншин ні в сфері доступу до вищої освіти, ні в сфері працевлаштування.

Американські дослідники намагалися визначити, як вплинула позитивна дискримінація, що проводилася в останні кілька десятиліть, на становище афро-американців, які були головними адресатами спеціальних заходів соціальної підтримки. У лютому 2001 р. серед білих офіційно налічувалося 4 % безробітних, серед вихідців з країн Азії – 2,7 %, а серед чорношкірих – 7,9 % [6, с.84]. Це означає, що за кілька десятиліть ситуація на ринку праці практично не змінилася, незважаючи на те що остання категорія населення мала ряд пільг.

Ще більш гостро ставив питання про «рівну відповідальність» білих і темношкірих за нинішню расову ситуацію в США професор Манхеттенського університету Ч. Мюррей. У своїй статті про «позитивний расизм»[3] він писав, що в Америці, поряд зі старим, традиційним расизмом, виник новий расизм, суть якого полягає в кращому відношенні до темношкірих. Це явище, поширене серед освіченої, багатой білої еліти, представники якої займають впливові посади в бізнесі та уряді, Мюррей характеризує як дуже небезпечне і спрямоване виключно на темношкіре населення США.

«Нові расисти» не вважають темношкірих людьми другого сорту, вони переконані прихильники здійснення цивільних прав. Але в той же час ці люди проявляють всі класичні симптоми поведінки расизму, тобто відносяться до темношкірих інакше, ніж до білих, виключно через їх колір шкіри, але в позитивному, а не в негативному сенсі.

Загальні тези діячів цієї школи не викликають заперечень: вони вважають, що темношкірі повинні досягти повної рівноправності, якої поки що не існує в силу пережитків старого расизму, політики нерівних можливостей та історичної спадщини. В результаті, вважають «нові расисти», темношкірі професійно завжди будуть поступатися білим за рівнем якості роботи, поки становище кардинально не зміниться [3].

Американське суспільство фактично знаходиться перед дилемою: як поєднати націоналізм й расизм із вільним виявленням людьми своїх поглядів і демократією. Навіть ті з американців, які не заохочують насильство, побоюються, що опір тероризму може бути використано для боротьби з політичним інакомисленням взагалі, для підриву основних громадянських свобод. Окремі політологи висловлюють думки, що було б краще допустити «моральне відродження» Клану, здійснюючи контроль за його діяльністю.

З 1980 року Ку-Клукс-Клан більше не був єдиною організацією – він розділився на малі окремі групи [5, с.101]. Девід Дюк почав проводити нову політику іміджу Клану, кажучи, що вони не виступають проти афро-американців, а лише намагаються боротися за права білих. Вони вказували, що їх організація є ліберально-толерантним рухом, чия мета – поширення любові, доброї волі і доброти по всій землі [5, с.161].

Сьогодні Ку-Клукс-Клан не прагне до різкого збільшення числа своїх членів, оскільки його керівники вважають, що успіх будь-якої революції залежить в першу чергу від діяльності невеликої групи широко відданих їй людей та грамотно проведеної пропагандистської роботи в засобах масової інформації.

В ХХІ столітті Ку-Клукс-Клан вийшов за межі расизму, позиціонує себе як гарант традиційної соціальної моралі. У зв'язку з цим вони наголошували на необхідності протистояння засиллю євреїв, афро-американців, іммігрантів. Ку-Клукс-Клан виступав за поширення християнських ідей в суспільстві, за заборону міжрасових шлюбів, позашлюбних стосунків або гомосексуалізму [1, с.126].

Сучасні організації, які позиціонують себе наступниками Ку-Клукс-Клану, критикують людей, які говорять про Клан як про расистську організацію, яка ненавидить афро-американців, іммігрантів, гомосексуалістів, католиків і всіх людей, які не мають чисто білого походження.

В цілому можна констатувати, що сучасні послідовники Клану не заохочують створений в ЗМІ насильницький спосіб братства. Вільні Лицарі відзначають, що в мас-медіа сформувався хибний образ кланівця, який не відповідає реальності.

Клан заперечує, що є злочинною організацією, відзначаючи, що він засуджує злочинну і терористичну поведінку, захищає закон й підтримує уряд та президента.

Сьогодні насильство збоку Клану не залишається в минулому, а лише відбувається в протилежному напрямку. В результаті розбору інцидентів, пов'язаних з вбивствами чорношкірих і насильством над ними, можна сказати, що кожне нове вбивство ставало приводом для виходу людей на вулиці, поширення інформації в мережі, створення петицій та початком громадських хвилювань. У підсумку все це поступово перетворилося в цілий рух захисту прав афро-американців. Таким чином, можна говорити про те, що політична ідеологія білого расизму не була повністю реалізована на практиці, а в сучасний період вона стала основою для розвитку руху на захист афроамериканців.

Змінилася і ідеологія самого Ку-Клукс-Клану. Товариства, що функціонують сьогодні на території США, пов'язані з Кланом, являють собою невеликі групи, які розосереджені по всій країні, особливо в південних штатах. Сучасна ідеологія Кланів сконцентрована в основному на сегрегації і на пануванні білої раси. А пропагують, насправді, ідеї расизму в США не члени Ку-Клукс-Клану, а представники організацій, що вийшли з неї.

В цілому, ідеологія білого расизму не змогла реалізуватися в тому вигляді, в якому вона існувала на етапі зародження організації. Більш того, зіткнувшись з дійсністю, вона зазнала змін, що проявилось передусім в переході від відкрито правої ідеології до декларування захисту традиційних цінностей. Сучасне американське суспільство не поділяє ідеї білого расизму, проголошуючи про свою толерантність, в той же час до цих пір зберігається протиборство прорасистських організацій і афро-американського руху, і як наслідок цієї боротьби – часті випадки насильства.

Сьогодні, Ку-Клукс-Клан не може розраховувати на мільйони членів, як в період найвищої могутності, проте має стійку підтримку серед відповідного прошарку населення США. Ступінь впливу організації на

сучасне американське суспільство також значно нижча ніж на початку діяльності та в період 1920-1930 рр.

Слід зазначити, що незважаючи на відносно низьку масовість та наявність низки праворадикальних організацій, які проголошують відкриту боротьбу з представниками інших етносів, націй та рас, Клан та його керівництво вміло вибудовують стратегію розвитку. Про це, зокрема, свідчить відхід від основних тез ідеології, на якій було створено та розбудовано організацію. Крім того, наслідки незваженої політики уряду США в сфері етнополітики, формують базу потенційних прихильників Клану, які можуть вступити до лав за умов соціально-політичних криз.

Література

1. Буровский А. Бремя белых. Необыкновенный расизм / А. Буровский. – М.:Издательство «Яуза-пресс», 2011. – 448 с.
2. Куць О.М. Етнополітологія: Навч. посіб. / О.М. Куць. – Харків: ХНУ ім. В.Н.Каразіна, 2005. – 264 с.
3. C. Murray.On allegations of racism// [Electronic resource] Source Access Mode:<https://www.aei.org/society-and-culture/charles-murray-on-allegations-of-racism/>. (data of the application: 10.09.2019).
4. Lau J.C. The Psychology of Prejudice and Discrimination: Racism in America /J.C. Lau. - London: Praeger publisher, 2004. - 284 p.
5. McVeigh R. The Rise of the Ku Klux Klan, Right-Wing Movements and National Politics / R. McVeigh. - Minneapolis. MN.: University of Minnesota Press, 2009. - 256 p.
6. Slayton R.A. Empire Statesman. The Rise and Redemption of Al Smith // R.A. Slayton.- NY.: Free Press, 2001. - 483 p.
7. Tyson T.B. The Blood of Emmett Till // T.B. Tyson. - NY.: Simon & Schuster, 2017. - 221 p.

Бродська синагога як культурний центр галичанських євреїв в Одесі

Нечисленні євреї мешкали ще в попереднику Одеси, турецькому Хаджібєї. Декілька євреїв – Абрамович, Герц, Гершковіч, Ізраїльов, Іцковіч, Медведєв (буквальний переклад прізвища Берман), Фельдішевіч отримали місця під забудову будинками в перші роки існування міста [2, с.199]. Видатний американський дослідник історії Одеси Патрісія Херліхи пише про проживання тут приблизно трьохсот єврейських сімейств, переважно з Галичини, вже в кінці XVIII століття [3, с. 192].

Масове переселення австрійських євреїв почалося у зв'язку з континентальною блокадою Англії і обумовлено цією обставиною та важливим товарним транзитом Броди – Одеса з 1807 року. За даними реєстрів 1824-го і 1831 років, що зберігаються у Державному архіві Одеської області серед євреїв які жили в Одесі з іноземними паспортами виділяється дві категорії. Перша – малоіміущі австрійські євреї, що планували записатися у міщанський стан, друга категорія – заможні міські жителі, які займалися банківським і торгівельним промислом.

Найбільш типові вихідці безпосередньо з міста Броди, на другій позиції – з Лемберга (Львова), Тарнополя, Станіслава, Стрія, Чернівців та інших населених пунктів. Всі вони заручилися заступництвом австрійського консула в Одесі (викреста з іудеїв) Самуїла фон Тома, отримуючи офіційні документи, які легалізували їх перебування на новому місці.

Впадає в очі, що навіть нижча категорія австрійських євреїв явно більш освічена, професійна рівного їй по статусу місцевого населення. Більшість молодих галичан зайнята в сферах, які вимагають мати певний рівень освіти і кваліфікації – маклери, прикажчики, продавці гарячого та виноградного вина, дрібні торговці. Серед ремісників – кравці, шапкарі, черевичники, хлібопеки, столяри, склярі, шпалерники, є декілька візників і власників заїжджих дворів. У Реєстрі зустрічаються також прислуга у заможних містян, і лише близько 30-ти євреїв займаються «чорною роботою».

Заможні австрійські євреї зайняті в банківській сфері і торгівлі складають галичанську еліту, включаючи 98 солідних сімейств, а разом з домашніми декілька сотен чоловік. Четверо з них – Берман Трахтенберг, Леон Явревер,

Нафтула Білик, Ізраїль Цвергер – крупні банкіри, причому троє перебували в купецьких гільдіях по так званій гостьовій статті, тобто, залишаючись в іноземному підданстві. 63 члени єврейської общини займалися торгівлею пшениці, мануфактурою, перлами і діамантами. В Реєстрі – зустрічаються маса відомих в Одесі прізвищ – Інбер, Вальтух, Шапіро, Енгель, Гурович, Балтер, Розенфельд та інші .

Прибуття більшої частини заможних бродських євреїв відноситься вже до 1820-х років. Проте процес формування центру общини проходив дещо раніше. Наприклад, підприємець, громадський діяч, благодійник Берман Трахтенберг постійно жив в Одесі з 1819 року, банкіри Ізраїль Цвергер і Нафтула Білик – з 1817 року, великий хліботорговець Натан Клейн – з 1816 року, торговець коштовностей Герш Гуровіч – з 1815 року, торговець бакалією Юдко Гершковіч і продавець вагів Борох Шмальц – з 1813 року, єдина у списку промисловець дамської статті - домовласниця Сура Співакова – з 1813 року. Ці особи якраз і склали ядро бродської общини [2, с. 200-203].

Точної дати заснування Бродської синагоги немає. За відомостях Управління новоросійського і бессарабського генерал-губернатора 1852 року, вона існувала вже з 1820 року у вигляді «Молитовного будинку (школи) № 1. для освічених євреїв» і розташовувалася на розі вулиць Італійській та Поштової, у будинку грецького купця К. Попудова – колишньому будинку Ксеніса. Про членів общини повідомлялося, що це люди освічені і найманий ними будинок для цієї школи було спеціально перебудовано, з великим залом і галереєю для жінок. Ще однією особливістю Бродської синагоги було те, що *«тут, к честі єврейского народонаселения, в первый раз заведён хор певчих при богослужении под направлением кантора»* [1].

За відомостями Канцелярії одеського градоначальника 1892 року молитовний будинок № 1 Бродської общини до 1835 року знаходився на розі вулиць Пушкінською (колишньою Італійською) і Поштовою, і з дозволу одеського градоначальника від 5 червня 1836 року № 7018, залишений там же в Громадській будівлі. У 1863 році відбулося засідання Будівельного комітету спільно з членами єврейського молитовного будинку № 1 з питання будівництва власної будівлі Бродської синагоги. До 1868 року воно вже було зведене на тому ж місці – на розі Італійської (з 1880 року – Пушкінською) і Поштової за проектом одеського архітектора Осипа Коловіча.

Будівля спроектована в стилі італійської (флорентійською) готики і виділяється серед інших будівель XIX століття гармонійністю пропорцій, компактною масою (завдовжки 36 м. на 24 м.) і арочними вікнами, стрілчастими склепіннями і вісьмигранними баштами. У новій будівлі Бродської синагоги теж було встановлено орган [Там само].

Це перша в Російській імперії хоральна синагога була центром тяжіння іудеїв прогресивного напрямку – модерністів, маськилім, прибічників Хаскали (Освіти). Синагога була для них не лише місцем молитви та вчення, де звучали проповіді на івриті, ідиш, російській та німецькій мові, але і місцем спілкування і дискусій. Відрізнялася Бродська синагога і своєю обрядовістю – в ній дотримувалася особлива строгість, був кантор і чоловічий хор.

Тривалий час посаду рабина Бродської синагоги займав доктор філософії Шимон-Арє Швабахер (1820 – 1888) – випускник Тюбінгенського університету, що раніше служив рабином у Празі, Гамбурзі і Лемберге (Львові). З 1860-го по 1888 роки він жив в Одесі. Швабахер був яскравою особою і запам'ятовувався видатними ораторськими здібностями, прекрасними проповідями на німецькому та ідиш. Заснував дешеві кухні для євреїв, ремісниче училище товариства «Труд», «Общество взаимопомощи приказчиков-евреев» та інші благодійні товариства.

Бродська синагога була впливовою і популярною в Одесі релігійною установою. Її парафіяни неодноразово претендували на рівноправ'я з Головною синагогою (що знаходилося на розі Рішельєвської і Єврейської вулиці), підкреслюючи тим самим свою специфіку і відмінність у поглядах на релігію. У 1902 році вони зверталися до властей з проханням про надання рабину Бродської синагоги такого ж права проводити метрикацію єврейського населення, як і рабинові Головної синагоги, який мав на те виняткове право. Формальним мотивом такого клопотання був факт зростання єврейського населення до 120 тисяч і нездатність раввіната здійснювати релігійні обряди вчасно силами одного лише головного рабина і двох його помічників.

В різні часи прихожанами, гостями Бродської синагоги, були видатні особистості. Знаменитий петербурзький тенор Нісан Блюменталь з 1841 року служив тут кантором – органістом. Диригент і композитор Давид Новаковський – керівником хору. Кантор Пінхас Міньковський, володіючи видатними вокальними даними, збирав величезну аудиторію. Тут також співав знаменитий російський бас Федір Шаляпін. Бродська синагога увічнена в

творах письменників Менделя Мойхер-Сфоріма, Ісаака Бабеля, Шолом Алейхема. Класик єврейської поезії Хаїм-Нахман Бялік присвятив їй поему «Суботня пісня».

Бродська синагога, як перша в Російській імперії прогресивна община, зіграла виняткову роль в процесі освіти євреїв, модернізації релігійної обрядовості іудеїв і формуванні духовної свободи.

У 1925 році Бродська синагога була закрита на підставі рішень робітничих зборів, постанови Одеського губвиконкома і Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету УРСР. Будівлю передали єврейському робочому клубу, потім у 1929 році – взуттєвій фабриці. У 1942 році, в період румунської окупації Одеси, міський голова (примар) передав будівлю колишньої Бродської синагоги історичному архіву. Після звільнення міста у квітні 1944 року рішенням облвиконкому його також закріпили за Одеським обласним архівом.

У 1944 – 1964 роках будівлю реконструювали, в результаті чого з'явилася двоповерхова, з внутрішньою п'ятиповерховою конструкцією будівля архівних фондів. Не дивлячись на перебудову у радянський період і втрату внутрішнього інтер'єру, будівля колишньої Бродської синагоги зберігає свою цінність і рішенням Одеського облвиконкому від 15 серпня 1985 року узята під охорону держави як пам'ятник архітектури місцевого значення [Там саме].

Таким чином можна стверджувати, що Бродська община – громадська структура, сформована переважно вихідцями з Галичини, так званими бродськими євреями, які стояли декілька відособлено від всієї єврейської общини. Головна структура цієї общини – Бродська синагога, пройшла певний шлях еволюції: від молитовного будинку у арендованих будівлях (1820 р.), до власної грандіозної громадської будівлі, на розі Італійської (Пушкінською) і Поштової (Жуковського) вулиць, де нині знаходиться Державний Архів Одеської області.

Література

1. Архивная справка «Бродская синагога в Одессе. – Государственный архив Одесской области. – Одесса, 18.03. 2016. № Б-366/05-03.

2. Губарь О.И. Очерки ранней истории евреев Одессы. – Одесса: ВМВ, 2013.- 414 с.
3. Херлихи Патрисия Одесса: история, 1794 – 1914. Перевод с англ. Овечкин В. – Одесса: Optimum, 2007. – 572 с.
4. Ципперштейн Стивен Евреи Одессы. История культуры: 1794 – 1781. – Москва – Иерусалим, 1995. – 208 с.

Освіта

в інформаційному суспільному просторі

Критерії оцінювання навчальних досягнень знань учнів з креслення

Контроль й оцінювання знань, умінь, навичок та опонуючих компетентностей є необхідною складовою освітнього процесу. Традиційні методи перевірки й оцінювання знань у поєднанні з новими технологіями, що базуються на ґрунтовних педагогічних дослідженнях, відкривають перед учителями широкі можливості.

Від правильного проведення обліку успішності залежить успіх навчання. Як видно з педагогічних досліджень, перевірка і оцінка знань учнів виконує наступні функції: освітню, виховну, розвивальну, діагностичну, стимулюючу, управлінську [1, С. 238].

Вище вказані функції визначають основні педагогічні вимоги до організації перевірки і оцінювання знань: систематичність здійснення контролю; контроль як за глибиною і міцністю засвоєння знань, так і за своєчасним формуванням вмінь, навичок за для опанування компетентностей; об'єктивність контролю та оцінок (створення рівних умов для всіх учнів); оцінювання відповідно до вимог програми щодо рівня знань, умінь та навичок; оптимальність (така його організація, коли за мінімальний час можна виявити знання більшої кількості учнів) [3, с.66].

Як зазначено в навчальній програмі, оцінювання навчальних досягнень учнів з креслення здійснюється у двох аспектах: рівень володіння теоретичними знаннями (який можна виявити у процесі усного чи різних форм письмового опитування); якість виконання практичних та графічних робіт.

Виходячи з вимог програми та зважаючи на специфіку предмета, учителеві потрібно враховувати такі вимоги: рівень засвоєння передбачених програмою теоретичних знань та їх застосування під час виконання графічних і практичних робіт; уміння користуватися різними видами конструкторсько-технологічної документації та іншими джерелами інформації; дотримання технічних вимог у процесі виконання графічних робіт; уміння організувати робоче місце і підтримувати порядок на ньому в

процесі роботи; рівень сформованості прийомів і навичок під час виконання практичних та графічних робіт.

В процесі вивчення креслення широко використовуються поточна та підсумкова форми перевірки знань, умінь і навичок у формі усного і письмового опитування, самостійних графічних робіт, тестування.

Методами усного опитування, доцільними на уроках креслення є індивідуальне, фронтальне та ущільнене опитування.

Індивідуальне опитування в кресленні використовується не часто. При підготовці вчитель повинен врахувати, що учень має не просто переказати текст підручника, а спираючись на вивчені раніше відомості, самостійно пояснити матеріал (наприклад, прочитати складальне креслення за навчальними таблицями).

Плануючи індивідуальне опитування, вчитель має визначити: кого викликати, скільки учнів буде опитано, чим в цей час будуть займатись інші, скільки часу займуть відповіді учнів? Питання слід формулювати так, щоб була можливість виявити розуміння причинно-наслідкових зв'язків, уміння аналізувати, зіставляти, порівнювати тощо. Викликавши учня до дошки, вчитель пропонує іншим уважно слухати відповідь, доповнювати її і виправляти помилки.

Фронтальне опитування передбачає виклик великої кількості учнів для відповідей на запитання, що передбачають короткі відповіді. Займає порівняно мало часу, але сприяє формуванню вміння зв'язано і в повному обсязі викладати засвоєний матеріал.

Ущільнене опитування (або комбіноване) передбачає такий вид діяльності, коли один учень відповідає усно, а інші виконують письмові завдання. Воно викликає складності організаційного плану, бо вчитель повинен одночасно слухати відповідь, спостерігати за роботою класу і звертати увагу на тих, хто працює над індивідуальним завданням.

Специфічною формою перевірки, що використовується на уроках креслення є перевірка графічних робіт. Вона може проводитись з різною метою і, відповідно, в різних формах. Значна кількість прикладів різноманітних графічних робіт наявна в сучасних підручниках з креслення. Якщо вчителю важливо встановити сам факт виконання вправи, можна обмежитись переглядом робочих зошитів на уроці. Якщо вправа була на повторення, то рішення необхідно дати учням на дошці з наступним

повторенням і обговоренням. Треба цінувати працю учня і при перевірці по можливості зберігати креслення в такому вигляді, щоб він міг виправити помилки без перероблювання роботи в цілому, інакше можна викликати негативні емоції і будь-яке бажання працювати.

Корисно давати можливість взаємоперевірки та самоперевірки креслень. В такому випадку вимоги вчителя до навчального креслення стануть вимогами самих учнів. Щоб виробити навички самоперевірки, потрібно не власноручно виправляти помилки, а спрямовувати учнів на пошук цих помилок усіма можливими способами. Можна окреслити олівцем місце на кресленні, де учень припустився помилки, допомогти вказівкою (наприклад – з'ясуйте, через які отвори проходить січна площина), запропонувати звернутися до підручника (згадайте, чим відрізняється розріз від перерізу). В цьому випадку учень буде знати, що на кожному уроці слід мати і використовувати підручник. Виправляти власноруч креслення учня можна лише в тому випадку, коли всі методичні прийоми вичерпані.

Стосовно оцінювання, в навчальній програмі з креслення наведено критерії оцінки знань та вмінь учнів, але вони доволі загальні. Деталізуючи критерії та норми оцінок, Верхола А. П. [2, С. 34-36] запропонував ділити всі помилки на кресленнях на власне помилки (огріхи, які спотворюють або зовсім змінюють зміст зображення (проведення замість суцільної тонкої лінії основної, однакове штрихування суміжних деталей – з нахилом в один бік)) та недоліки (огріхи, які є наслідком неуважності або неохайності і мають другорядне значення (повторне нанесення одного й того самого розміру, неправильне визначення головного вигляду, неправильне позначення розрізу чи перерізу тощо)). Одна й та сама помилка може бути і помилкою і недоліком, тому вчителю слід бути дуже уважним і об'єктивним при оцінюванні робіт.

Важливим аспектом перевірки навчальних досягнень учнів з креслення є виявлення формалізму засвоєння. Формалізм в знаннях полягає в тому, що учні часто не заглиблюються в сутність вивчених явищ.

В результаті механічного заучування матеріалу теоретичні питання не пов'язуються з практикою. Найрозповсюдженіший прояв формалізму – механічне перекреслювання з дошки чи наочного посібника без розуміння сутності процесу проєціювання. Учні формально використовують правила проєціювання і за багатьма лініями (просто переносячи розміри) не бачать

форми предмета. Формальними виявляються знання, коли вчитель розв'язує задачі замість учнів, а вони є лише пасивними слухачами. В такому випадку вчитель не знає, зрозуміли школярі пояснення чи ні, і його часто доводиться повторювати знову перед виконанням практичної роботи.

Формальним часто виявляється і опитування, коли вчитель вимагає чітко сформульованих визначень і не з'ясовує, чи свідомо засвоєні правила. Для запобігання слід формулювати запитання так, щоб учень при відповіді виявив кмітливість і показав дійсне засвоєння знань (наприклад – в якому випадку частина зовнішнього виду розмежовується з частиною розрізу не штрих-пунктирною, а хвилястою лінією?).

Формалізм може проявлятися і в демонструванні наочних посібників. При вивченні геометричних тіл вчитель майже завжди демонструє їх розташованими вертикально. В результаті учні не впізнають на кресленні те саме тіло, розташоване інакше, або й зовсім не розуміють форму предмета, зображеного в двох проекціях. Формалізму слід уникати і в перевірці креслень. Вищий бал повинен ставитись не лише за гарний зовнішній вигляд роботи, а й за відповіді на запитання стосовно креслення.

Отже, врахування специфіки формування графічних знань, умінь, навичок за для опанування компетентностей при перевірці і оцінюванні навчальних досягнень учнів з креслення, використання традиційних форм перевірки у поєднанні з сучасними методами сприяє забезпеченню підвищення рівня результатів навчання та суттєво впливає на процес графічної підготовки учнів.

Література

1. Зайченко І. В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Київ : Освіта України, 2006. 528 с.
2. Методика викладання креслення в школі : Посібник для вчителя. Київ : Рад. шк., 1989. 128с.
3. Методика обучения черчению : Учеб. пособие для студентов и учащихся худож.-граф. спец. учеб. заведений / под ред. Е. А. Василенко. М. : Просвещение, 1990. 176с.

Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх учителів історії

Україна створює нову модель освіти з урахуванням національних особливостей, традицій і потреб, формує свою оригінальну систему освіти. Розроблено «Концепцію національно-патріотичного виховання молоді»

Ученими розглядаються різні аспекти підготовки майбутніх учителів історії, зокрема, сутність формування особистості вчителя у процесі загальнопедагогічної підготовки (І.Богданова, А.Богущ, А.Бойко, О.Дубасенюк, І.Зязюн, Н.Кічук, З.Курлянд, Н.Ничкало, В.Сластьонін, Г.Троцько, М.Фіцула, Н.Щуркова, О.Яцій), компетентнісний підхід в системі освіти розробляють В.Байденко, І.Зимня, Т.Іванова, Н.Кічук, З.Курлянд, О.Лебедев, О.Ленська, Л.Луценко, І.Фрумін та ін., розвитку професійно-педагогічної компетентності присвячені дослідження таких українських науковців, як Н.Бібік, Л.Ващенко, М.Жалдак, О.Пометун.

Компетентнісний підхід в освіті: це сукупність загальних принципів, провідних умов відбору змісту освіти, одна з парадигм організації освітнього та виховного процесів, оцінки освітніх результатів (О.Лебедев),

Поняття «компетентність» і «компетенція» основні поняття теорії компетентнісного підходу. Якість результату професійної підготовки майбутнього вчителя історії розуміється як відповідність професійної підготовленості його до «викликів часу».

Сьогодні ми використовуємо розмаїття різних підходів та парадигм до формування професіоналізму майбутнього вчителя історії: серед провідних понять визначаючих ці тенденції ми зустрічаємо такі як «готовність до викладання історії», «готовність до виховної роботи», «підготовленість», «освіченість», «педагогічна культура» та поняття «компетенція» і «компетентність» студентів, «педагогічна компетенція» і «педагогічна компетентність майбутніх учителів» тощо.

Ключовими компетенціями педагога є: інтелектуальні, комунікативні, загальнокультурні, інформаційні, регулятивні, педагогічні.

У теорії та методології компетентнісного підходу ми виокремлюються три базових поняття: компетентнісна парадигма, компетенція і компетентність, при цьому друге з них «включає сукупність

взаємопов'язаних якостей особистості, предметів, що задаються відносно певного кола предметів, і процесів», а третє порівнюється з «володінням, людиною відповідною компетенцією, що включає її особисте ставлення до неї і предмету діяльності [3, с.1]. Серед загальних компетенцій ми виділяємо:

Інтелектуальну (здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу),

Пізнавальну (здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями)

Мовну (здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово),

Пошуково-аналітичну (здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел),

Міжособистісно-командну (здатність працювати в команді, демонструючи навички міжособистісної взаємодії),

Етичну (наявність моральних орієнтирів та здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

Слід звернути особливу увагу на необхідність використання терміну «компетенція».

Компетентністний підхід передбачає сукупність як загальних принципів визначення цілей освіти, так і часткових. Наприклад добору змісту історичної освіти учнів, студентів.

До таких особливих принципів належать такі положення: що сенс історичної освіти полягає у розвитку у студентів істориків, національної ідентифікації і самоідентифікації, здатності самостійно аналізувати широкий круг питань історичної науки і історичної реальності, вирішувати проблеми в різних сферах і видах педагогічної діяльності вчителя історії, враховуючи сучасний досвід розбудови самостійної української держави.

Компетентністний підхід пов'язаний з ідеями підготовки всебічно розвиненого історика професіонала, фахівця своєї справи.

Модель змісту освіти може бути розглянута з чотирьох сторін: цінності, знання, уміння, досвід творчої діяльності.

Категоріальна база компетентністного підходу безпосередньо пов'язана з ідеєю цілеспрямованості як в підготовці вчителя історії так і в викладанні історії в школі.

Майбутній вчитель історії його професійна педагогічна та психологічна компетентність – це засвоєння певної системи цінностей, володіння викладачем необхідною сумою знань, умінь і навичок, що визначають сформованість його педагогічної діяльності, сформованість професійної самосвідомості.

Що маємо на увазі ми, кажучи про компетентного вчителя історії? Насамперед йдеться про його методичну компетентність у галузі розвитку здібностей учнів, володіння освітніми технологіями.

Професійна компетентність майбутнього вчителя історії – це здатність до формування в учнів історичної свідомості, патріотизму, громадянської відповідальності. Вона залежить від взаємодії загальнокультурної компетенції вчителя, комунікативної компетентності, педагогічної компетентності.

Література

1. Лебедев О.В. Компетентностный подход в образовании / В.А.Козырева и др. СПб: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2004. 392 с.
2. Скворцова С.О. Компетентнісний підхід: основні ідеї: матеріали III науково-практичної конференції «Актуальні проблеми методики навчання математики. Компетентнісний підхід» / С.О.Скворцова, І.С.Орищук. Одеса: Наука і техніка, 2009. С. 53-60.
3. Хуторской А.В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты/ А.В. Хуторской // Интернет-журнал «Эйдос». 2002. режим доступа: <http://eidos.ru/journal/htm>.

Штайнер Т.В., Яковлєва Г.В.

Організація освітнього процесу в гуртку початкового технічного моделювання

У сучасних умовах розвитку позашкільної освіти особливої уваги набуває робота гуртків, клубів та творчих об'єднань закладів позашкільної освіти, які працюють за науково-технічним напрямом. Основною метою науково-технічного напряму позашкільної освіти є формування компетентностей особистості в освітньому процесі науково-технічної творчості, формування пізнавальної, практичної, творчої і соціальної компетентностей [1].

Згідно Закону України «Про освіту» освітній процес – система науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей [2].

Актуальність освітнього процесу в гуртку початкового технічного моделювання пов'язана з необхідністю залучення дітей молодшого шкільного віку до пізнання і розуміння світу техніки, спроби її власної творчої діяльності, процесом опанування певної системи початкових технічних та технологічних знань, вмінь і навичок.

Динаміка змін в усіх сферах життєдіяльності сучасної людини потребує нового змісту, і сучасних методів до організації освітнього процесу. Насамперед це пов'язано з інтенсивним розвитком інноваційних технологій, інтеграцією вітчизняної освіти у світовий та європейський освітній простір.

Шляхи якісних змін у методах навчання варто відпрацьовувати в індивідуальному вимірі освітнього процесу. Це дає змогу реалізувати творчо-технічні потреби дітей які відвідують гурток початкового технічного моделювання.

Введення сучасних методів роботи в першу чергу забезпечують вміння використовувати набуті знання та вміння у повсякденному житті.

Впровадження нестандартних методів роботи в практику роботи гуртка початкового технічного моделювання надає змогу зацікавити вихованців технічною творчістю, сприяє підвищенню результативності навчання в ігровій формі, згуртовує та підвищує комунікативні навички вихованців.

Інтерактивний метод розвиває взаємовідносини та взаємодії між учасниками освітнього процесу. Вихованці вчаться спілкуватись, критично мислити, вирішувати поставлені проблеми шляхом аналізу. Використання інтерактивного методу роботи надає змогу вихованцям і педагогу мінятися місцями.

Впровадження комп'ютерно-інформаційного методу до складу занять з початкового технічного моделювання має позитивні наслідки тому що реалізується особистісно-зорієнтований підхід до навчання; формуються уміння учнів самостійно здобувати знання, обирати необхідний матеріал, аналізувати, співставляти, обирати головне; розвиваються навички комп'ютерної грамотності.

Але недостатній рівень матеріально-технічної бази гуртка початкового технічного моделювання гальмує процес використання комп'ютерно-інформаційного методу повною мірою.

У процесі навчання, відповідно до змісту тем, доцільно використовувати метод проектів як активну форму групової, парної, комбінованої роботи. Проекти можуть виконуватись як в кінці навчального року (підготовка до змагань, створення колективного технічного об'єкту), так і протягом року за вибором керівника гуртка та вихованців. Метод проектів спрямований на розвиток у вихованців самостійності, вмінню працювати у групах.

Всі ці методи в тісному зв'язку дозволяють реалізувати основні завдання гуртка та готує вихованців для подальшого практичного застосування отриманих знань та вмінь у житті.

Література

1. Навчальні програми з позашкільної освіти науково-технічного напрямку / за ред. Биковського Т. В., Шкури Г. А. Київ : УДЦПО, 2014. В. 1. 263 с.

2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. №2145-VIII. Дата оновлення : від 09.08.2019 р. №2745-VIII. UKR : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення : 09.09.2019)

Автори

Богданов Георгій Олександрович – магістр історико-філософського відділення соціально-гуманітарного факультету ПНПУ.

Гізер Сергій Миколайович – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України ПНПУ.

Голобородько Віта Валентинівна - магістр історико-філософського відділення соціально-гуманітарного факультету ПНПУ (Науковий керівник – к. філос. н., доцент Окорокова В.В.).

Дікусар Ганна Іллівна – магістр кафедри технологічної і професійної освіти ПНПУ.

Ліхачова Ольга Євгеніївна – кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та методології науки ПНПУ.

Мудрий Владислав Михайлович – студент II курсу історико-філософського відділення соціально-гуманітарного факультету ПНПУ.

Опрєва Марина Володимирівна - магістр історико-філософського відділення соціально-гуманітарного факультету ПНПУ (Науковий керівник – к. іст. н., доцент Шарова Т.П.).

Орловська Аліна Олександрівна – магістр історико-філософського відділення соціально-гуманітарного факультету ПНПУ (Науковий керівник – к. іст. н., доцент Грицюта О.О.).

Полторак Андрій Валентинович – старший викладач кафедри технологічної і професійної освіти ПНПУ.

Решетнік Ярославна Ігорівна - студентка III курсу історико-філософського відділення соціально-гуманітарного факультету ПНПУ.

Таран Наталія Олександрівна - магістр історико-філософського відділення соціально-гуманітарного факультету ПНПУ (Науковий керівник – к. філос. н., доцент Окорокова В.В.).

Ткачук Дарія Миколаївна – магістр історико-філософського відділення соціально-гуманітарного факультету ПНПУ (Науковий керівник – к. іст. н., доцент Ліхачова О.Є.).

Шарова Тетяна Петрівна – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України ПНПУ.

Шльоміна Катерина Русланівна - магістр історико-філософського відділення соціально-гуманітарного факультету ПНПУ (Науковий керівник – к. іст. н., доцент Гізер С.М.).

Штайнер Тетяна Віталіївна - викладач кафедри технологічної і професійної освіти ПНПУ.

Яковлева Ганна Василівна - магістр кафедри технологічної і професійної освіти ПНПУ.

Яцій Олександр Миколайович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки ПНПУ.

Гуманітарна наука в умовах розвитку інформаційного суспільства: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції викладачів, студентів, аспірантів та молодих учених Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. – Одеса: ПНПУ, 15 жовтня 2019 р. – 56 с.

Укр. та рос. мовами

ISBN 978-966-8484-47-6

Наукове видання

**«Гуманітарна наука в умовах розвитку інформаційного
суспільства»**

Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції

м. Одеса,

4 жовтня 2019 року

Українською та російською мовами

Коректура і макет Т.В. Зозуля

Підписано до друку 01.11.2019 р. Формат 60x90/16
Умовн. друк. арк. 1,8. Наклад – 100 прим. Зам. № 318

Віддруковано в копіривальному центрі «Магістр»

м. Одеса, вул. Мечникова, 36

Тел.: 32-19-82

Свідоцтво про реєстрацію № 2670316784 від 16.02.2000 р.